

PESTPROTOCOL

OBS DE FUUT
MONNICKENDAM

DECEMBER 2011

Inhoud

Inleiding:.....	3
Hoofdstuk 1: Visie en begripsomschrijving.....	4
Hoofdstuk 2: Preventief beleid in de praktijk.....	6
Hoofdstuk 3: Curatief beleid in de praktijk.....	8
Bijlagen	12

Inleiding

Pesten komt in vele vormen en op alle leeftijden voor, ook op de Fuut. Het pesten op school moet gesignaleerd en serieus worden aangepakt. Daarom is een pestprotocol van belang met als doel dat een integrale aanpak met alle betrokken partijen tot stand komt, het pesten gestopt wordt en de gepeste leerling zich weer veilig kan gaan voelen op onze school.

In dit pestprotocol staat in een stappenplan beschreven op welke wijze pesten (waaronder digitale vormen van pesten/cyberpesten) te herkennen is en hoe preventief en curatief wordt opgetreden. Het stappenplan treedt in werking wanneer de leerkracht van het gepeste kind van mening is dat er geen sprake meer is van preventie of inventarisatie van het pesten. Zodra dit stappenplan gehanteerd gaat worden is het van belang dat alle stappen ondernomen worden in de juiste volgorde. Van de leerkracht wordt verwacht dat hij of zij de stappen in gang zet. Wanneer dit niet mogelijk is, of als de kinderen aangeven bij een andere leerkracht meer vertrouwen te vinden, zal betreffende leerkracht het over moeten dragen en wordt diegene drager en verantwoordelijke. Deze 'regievoerder' dient een dossier te openen en van elke stap een korte verslaglegging te doen. Deze verslagen vormen uiteindelijk het dossier dat tevens wordt gebruikt om per jaar een inventarisatie te maken van de frequentie van pestgedrag en als leerervaring voor eventuele volgende situaties.

Het pestprotocol kent 2 delen, deel 1 is de preventieve deel (hoofdstuk 2), deel 2 het curatieve deel (hoofdstuk 3). De fasen in dit tweede deel worden uitgewerkt en worden schematisch weergegeven als bijlage. Deel twee vormt daarmee het eigenlijke Pestprotocol. Bij iedere stap die genomen wordt, moet in acht worden genomen dat als het probleem zo ernstig is dat intern op school de benodigde vaardigheden voor een succesvolle aanpak ontbreken, er hulp van een extern bureau ingeschakeld moet worden. Ook bij groepsproblematiek dient dit plaats te vinden, hiervoor is dit pestprotocol niet geschikt.

In hoofdstuk 1 worden de missie, visie en daaruit voort vloeiende doelstellingen beschreven. Ook wordt er een begripsomschrijving van pesten weergegeven en de signalen ervan. Hoofdstuk 2 betreft het preventief beleid in de praktijk, hoofdstuk 3 het curatieve beleid in de praktijk. Het pestprotocol wordt afgesloten met een schematische weergave van het stappenplan en verschillende bijlagen.

Hoofdstuk 1

Visie en begripsomschrijving

Algemene missie

Wij willen dat al onze leerlingen met plezier naar school komen en zoveel mogelijk leren. Daarom werken we aan een fijne sfeer in de klassen en doen we er alles aan om uit uw kind te halen wat erin zit. Het zelfstandig werken en leren met behulp van taakkaarten is hierbij een essentieel onderdeel. U als ouder speelt daar een belangrijke en stimulerende rol bij.

Missie t.a.v. pestgedrag

Wij willen dat al onze leerlingen met plezier naar school komen en zoveel mogelijk leren. Daarom werken we aan een fijne sfeer in de klassen waarin pestgedrag geen rol mag spelen.

Onze visie t.a.v. het pestgedrag

De Fuut is een openbare school waar onder andere:

- Ouders, leerkrachten en kinderen respectvol met elkaar omgaan, met elkaars eigendommen en met de schoolomgeving.
- Voor leerkrachten, kinderen en ouders vaste (weliswaar steeds aangepaste) schoolregels en afspraken zijn die ook nageleefd worden.
- Ouders een onmisbare schakel zijn om gezamenlijke doelen te bereiken.
- Een beleid is tegen pestgedrag.

Deze missie en visie leiden tot de volgende *doelstellingen*:

Alle kinderen moeten zich in hun basisschoolperiode veilig voelen, zodat zij zich optimaal kunnen ontwikkelen.

Door regels en afspraken zichtbaar te maken kunnen kinderen en volwassenen, als er zich ongewenste situaties voordoen, elkaar aanspreken.

Door elkaar te steunen en wederzijds respect te tonen stellen we alle kinderen in de gelegenheid om met veel plezier naar school te gaan!

Randvoorwaarden

De Fuut voldoet aan de volgende *voorwaarden*:

1. Pesten moet onderkend worden door alle direct betrokken partijen: leerlingen (gepeste kinderen, pester(s) en de zwijgende groep), leerkrachten en de ouders/verzorgers (hierna genoemd: ouders).
2. De school moet proberen pesten te voorkomen. Los van het feit of pesten wel of niet aan de orde is, moet het onderwerp pesten met de kinderen bespreekbaar worden gemaakt, waarna met hen regels worden vastgesteld.
3. Als pesten optreedt, moeten leerkrachten (in samenwerking met de ouders) dat kunnen signaleren en duidelijk stelling nemen en het pestprotocol in werking laten treden.
4. Wanneer pesten ondanks alle inspanningen toch weer de kop opsteekt, moet de school beschikken over een directe aanpak.
5. Wanneer het probleem niet op de juiste wijze wordt aangepakt of de aanpak niet het gewenste resultaat oplevert dan is de inschakeling van de (externe) vertrouwenspersoon nodig. De vertrouwenspersoon kan het probleem onderzoeken, deskundigen raadplegen en het bevoegd gezag adviseren.
6. Op school is een schoolcontactpersoon aangesteld.

Begripsomschrijving pesten

Plagen is niet hetzelfde als pesten. De verschillen kun je aanduiden met:

Plagen	Pesten
Gelijkwaardigheid	Machtsverschil
Wisselend slachtofferschap	Hetzelfde slachtoffer
Humoristisch	Kwetsend
Af en toe	Vaak/voortdurend

Onze definitie van pesten is: Pesten is het systematisch uitoefenen van psychische en/of fysieke mishandeling door één leerling of een groep leerlingen van één of meer klasgenoten die niet (meer) in staat zijn zich te verdedigen.

Signalen van pestgedrag kunnen o.a. zijn:

- Altijd een bijnaam, nooit bij de eigen naam noemen.
- Kwetsende opmerkingen over uiterlijk, sekse, culturele verschillen, geaardheid.
- Zogenaamde leuke opmerkingen maken over een klasgenoot.
- Een klasgenoot voortdurend ergens de schuld van geven.
- Briefjes doorgeven.
- Vemederen.
- Opmerkingen maken over kleding.
- Isoleren.
- Buiten school opwachten, slaan of schoppen.
- Op weg naar huis achterna rijden.
- Naar het huis van het slachtoffer gaan.
- Bezittingen afpakken.
- Schelden of schreeuwen tegen het slachtoffer.
- Het plaatsen van kwetsende en bedreigende opmerkingen op Hyves, MSM en andere websites in SMS, E-mail en op websites. Digitale pesterijen neemt elke leerkracht serieus en volgt het stappenplan.

Hoofdstuk 2

Preventief beleid in de praktijk

Op de Fuut wordt in alle groepen regelmatig over een onderwerp, gerelateerd aan het pesten, gesproken en gewerkt. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de methode Goed Gedaan, een programma voor sociaal-emotionele ontwikkeling. Het is belangrijk om het onderwerp pesten regelmatig aan de orde te laten komen en te evalueren in breder perspectief. Hetzelfde geldt voor het pestprotocol. Het verdient de aanbeveling om dit jaarlijks te evalueren door als vast item op de agenda te zetten van de OR, MR.

Onderwerpen die binnen de methode Goed Gedaan aan bod komen zijn:

- *Wennen*
- *Samen één groep*
- *Grapje, plagen, pesten*
- *Opkomen voor jezelf*
- *Blij met jezelf*
- *Samen spelen en werken*
- *Druk, druk, druk*
- *Wat voel ik?*
- *Allemaal anders*
- *Wat denk ik?*
- *Kiezen*
- *Jezelf de baas*
- *Eerlijk waar?*
- *Vrienden*
- *Ken jezelf*
- *Wensen en dromen*

Daarnaast wordt er binnen allerlei activiteiten die aangeboden worden (drama etc.) ook gewerkt aan de sociaal en emotionele ontwikkeling van kinderen. Kinderen kunnen, indien nodig, extra competentievaardigheden aangeboden krijgen. Leerkrachten en ouders geven het goede voorbeeld. Er zal minder gepest worden in een klimaat waar duidelijkheid heerst over de omgang met elkaar, waar verschillen worden aanvaard en waar ruzies niet met geweld worden opgelost, maar uitgesproken. Agressief gedrag van leerkrachten, ouders en de leerlingen wordt niet geaccepteerd. Alle medewerkers op de Fuut nemen duidelijk stelling tegen dergelijke gedragingen.

Een effectieve methode om pesten te stoppen of binnen de perken te houden is het afspreken van regels met de leerlingen. Naast de vaste schoolregels kunnen leerlingen samen met de leerkracht een aanvulling geven met groepsregels. De regels zijn samen met de leerlingen opgesteld en hangen zichtbaar in de klas. Wekelijks komen deze regels bij toerbeurt ter sprake.

Op de Fuut hanteren we de volgende schoolregels:

- *Wij zijn positief, letten op leuke dingen van elkaar en de groep*
- *Wij gaan met respect met elkaar om, ook op internet*
- *Wij mogen boos zijn, maar op een rustige manier*
- *Wij denken na voordat wij iets doen*
- *Als jezelf iets niet leuk vindt, moet je het ook niet bij een ander doen*
- *Wij helpen elkaar*
- *Iemand wil meedoen: je zegt geen nee, maar doe mee*

- *Pesten doen we niet. Zeg als je iets niet fijn vindt*
- *Wij luisteren naar elkaar*
- *Wij zijn samen verantwoordelijk voor de klas*
- *Je bent verantwoordelijk voor je eigen spullen*
- *Iedereen mag zichzelf zijn*

De schoolcontactpersoon kan naast de eigen leerkracht of één van de andere leerkrachten een aanspreekpunt zijn voor zowel leerlingen, ouders en collega's als het gaat om pesten en kan de leerkrachten ondersteunen in het voorkomen van pesten in zijn/haar klas. Leerlingen kunnen met persoonlijke problemen ook bij de schoolcontactpersoon terecht. De schoolcontactpersoon is er in de eerste plaats om te luisteren. Zij kunnen advies geven of verdere hulp of met de leerlingen het probleem op te lossen. Als er sprake is van seksuele intimidatie verwijzen zij naar de externe vertrouwenspersoon. Ook leerkrachten kunnen informatie inwinnen bij de schoolcontactpersoon over het voorkomen of aanpakken van pesten in de klas.

Uitgangspunten daarbij zijn:

- Het inschakelen van de leerkracht of de schoolcontactpersoon wordt niet opgevat als klikken. Vanaf de kleutergroep wordt kinderen dit al bijgebracht: 'je mag niet klikken, maar als je wordt gepest of als je ruzie met een ander hebt en je komt er zelf niet uit dan mag/moet je hulp aan de leerkracht vragen'.
- Een medeleerling heeft de verantwoordelijkheid om pestgedrag van anderen bij de leerkracht te melden. Alle leerlingen zijn immers verantwoordelijk voor een goede sfeer in de groep.
- Een goede samenwerking en communicatie tussen ouders en school. Het is bijvoorbeeld niet de bedoeling dat ouders naar school komen om eigenhandig een probleem voor hun kind op te komen lossen. Bij problemen van pesten zullen de directie en de leerkrachten hun verantwoordelijkheid (moeten) nemen en overleg voeren met de ouders.
- De leerlingen, leerkrachten, ouders en MR onderschrijven het protocol.

Hoofdstuk 3

Curatief beleid in de praktijk

Wanneer de leerkracht signaleert dat er sprake is van pesten treedt het stappenplan in werking. Dit stappenplan is als bijlage toegevoegd en is onderverdeeld in verschillende fasen. Deze fasen worden in dit hoofdstuk beschreven en dienen bij het stappenplan gebruikt te worden.

Belangrijk is dat pesten gesignaleerd kan worden door: gepeste leerling(en), klas/schoolgenoten, eigen leerkracht, andere leerkracht, ouders of andere begeleiders van het kind.

De situatie zal in kaart gebracht moeten worden door de leerkracht van het gepeste kind. Deze zal bij iedere stap een korte verslaglegging moeten doen en dit in het dossier moeten toevoegen.

Fase 1: Gesprekken voeren

Stap 1: Met de gepeste leerling

Stap 2: Met de pester(s)

Stap 3: Informeren van de ouders

Stap 4: Monitoren en verslaglegging

Met beide leerlingen wordt door de leerkracht een gesprek gevoerd. Ze dienen in ieder geval naast elkaar uitgevoerd te worden. Het is namelijk van belang dat er met zowel het slachtoffer als met de daders in gesprek gegaan wordt. Daarvoor dienen de dader(s) dus opgespoord te worden. Er moet worden afgewogen of er (op een later moment) ook een driegesprek (leerkracht, slachtoffer, dader) kan plaatsvinden. Hierbij worden duidelijke afspraken gemaakt en vastgelegd over het vervolg.

Ad 1)

Gesprek met de gepeste leerling

Het is van belang dat de leerkracht:

- De leerling en diens klacht serieus neemt.
- Dit gesprek voert in een rustige omgeving, op een rustig tijdstip, buiten het zicht/gehoor van andere kinderen.
- De leerling zijn of haar verhaal laat doen en daar de tijd voor neemt.
- Zich probeert in te leven in de leerling.
- Geen verwijten maakt. Dat maakt het onveilig voor de leerling, waardoor deze minder zal vertellen of zelfs helemaal niets meer zal vertellen.
- Doorvraagt.
- Meldt dat de ouders op de hoogte gesteld worden.
- Samen met de leerling zoekt naar oplossingen.
- De pester vindt. Soms zal bekend zijn wie de pester is en soms niet. Wanneer niet bekend is wie de pester is zal er getracht moeten worden om dit op te sporen. De pester kan wellicht ook worden gevonden door in de klas te praten over wat er is gebeurd.
- Nagaat bij de ict-coördinator wat mogelijk is om de pester te blokkeren wanneer het gaat om cyberpesten en de leerling hierover informeren.

Van het gesprek maakt de leerkracht een kort verslag en voegt dit in het dossier toe.

Ad 2)

Gesprek met de pester(s)

Hierbij is het van belang dat de leerkracht:

- Ingaat op wat er gaande is.

- Dit gesprek voert in een rustige omgeving, op een rustig tijdstip, buiten het zicht/gehoor van andere kinderen.
- Doorvraagt.
- Goed te luistert naar de kant van het verhaal van deze leerling en dit serieus neemt.
- Wijst op de mogelijke gevolgen voor de gepeste leerling.
- Samen met de leerling zoekt naar oplossingen.
- Meldt dat de ouders op de hoogte gesteld worden.
- Duidelijk maakt dat de leerling zich schuldig maakt aan een ernstig feit en dat dit in sommige gevallen zelfs strafbaar is (bijvoorbeeld vanaf 12 jaar is cyberpesten in sommige situaties strafbaar) De leerling of de school kan dit nagaan bij de externe vertrouwenspersoon of politie.

De leerkracht heeft overleg met de interne begeleider over het pestgedrag. Dit kan plaatsvinden voor de gesprekken met de leerlingen, maar in ieder geval kort erna. De interne begeleider kan de leerlingen, leerkracht, ouders ondersteuning geven en zij heeft het overzicht op de gehele schoolperiode van de leerlingen/ kan situatie goed monitoren.

Van het gesprek maakt de leerkracht een kort verslag en voegt dit in het dossier toe.

Ad 3)

Informeren van de ouders

De leerkracht informeert zowel de ouders/verzorgers van de gepeste leerling als de ouders/verzorgers van de pester zo spoedig mogelijk over wat er speelt. Indien mogelijk vóór het gesprek met de betrokken leerlingen, in ieder geval altijd na het gesprek.

Van het gesprek maakt de leerkracht een kort verslag en voegt dit in het dossier toe.

Ad 4)

Afspraken maken en verslaglegging

Het is belangrijk om de leerlingen voorlopig te monitoren, om te voorkomen dat het pestgedrag terugkeert. De leerkracht vraagt de leerling die gepest is af en toe hoe het met hem/haar gaat. Dit gebeurt in een veilige ruimte. Wanneer de leerling over de gang loopt zal hij/zij waarschijnlijk minder snel zeggen dat het niet goed gaat. Ook de leerling die gepest wordt gevraagd hoe het met hem/haar gaat. Deze kan namelijk ook behoefte hebben aan aandacht.

Afsluiten protocol

Wanneer de leerkracht signaleert dat het pesten daadwerkelijk is gestopt zullen onderstaande aspecten doorlopen worden:

1. Informeren van ouders/verzorgers
2. Informeren van de Intern begeleider
3. Informeren van de directie over de situatie en de gemaakte afspraken.

De directie registreert dit in de zogenaamde Incidentenregistratie. Hiermee is de procedure afgerond.

Fase 2: Gesprekken met ouders

Als fase 1 niet heeft geleid tot het beëindigen van het pestgedrag treedt fase twee in werking:

Stap 1: De leerkracht voert een gesprek met beide ouders (van gepeste leerling en de pester).

Bij deze gesprekken is het van belang dat men elkaar informeert en dat men overlegt over:

- De gevoelens van het kind (gepeste en de pester).
- De oorzaak van het pesten?
- De signalen van het pesten. Wanneer zij niet weten wat de signalen zijn, wordt hierover informatie gegeven.
- De afspraken die met de leerlingen worden gemaakt of zijn gemaakt, wanneer het gesprek met hen al heeft plaatsgevonden.
- De maatregelen die ouders kunnen nemen of wat zij kunnen doen.
- Verwijzing voor meer informatie naar deskundigen.

Oorzaken van pestgedrag kunnen zijn:

- Een problematische thuissituatie.
- Voortdurend gevoel van anonimiteit (buitengesloten voelen).
- Voortdurend in een niet-passende rol worden gedrukt.
- Voortdurend met elkaar de competitie aangaan.
- Een voortdurende strijd om de macht in de klas of in de buurt.

Van het gesprek maakt de leerkracht een kort verslag en voegt dit in het dossier toe.

Stap 2: Afspraken maken/verslaglegging

Alle afspraken die gemaakt worden om het pesten te stoppen en in de toekomst te voorkomen, worden op papier gezet.

Wanneer de leerkracht signaleert dat het pesten daadwerkelijk is gestopt zullen onderstaande aspecten doorlopen worden:

1. Informeren van ouders/verzorgers
2. Informeren van de Intern begeleider
3. Informeren van de directie over de situatie en de gemaakte afspraken.

De directie registreert dit in de zogenaamde Incidentenregistratie. Hiermee is de procedure afgerond.

Monitoring/nazorg

Het is belangrijk om de leerlingen voorlopig te monitoren, om te voorkomen dat het pestgedrag terugkeert. De leerkracht vraagt de leerling die gepest is af en toe hoe het met hem/haar gaat. Dit gebeurt in een veilige ruimte. Wanneer de leerling over de gang loopt zal hij/zij waarschijnlijk minder snel zeggen dat het niet goed gaat. Ook de leerling die gepest wordt gevraagd hoe het met hem/haar gaat. Deze kan namelijk ook behoefte hebben aan aandacht.

Fase 3: Blijvend pestgedrag

Wanneer het pesten door blijft gaan of terugkeert worden achtereenvolgens de volgende stappen gevolgd:

Stap 1: Er vindt een gesprek plaats tussen directie, leerkracht en ouders van de pestende leerling. In dit gesprek worden afspraken gemaakt over de aanpak. De leerkracht maakt van dit gesprek een verslag.

Stap 2: Mocht in het voornoemde gesprek geen overeenstemming bereikt worden, dan neemt de directie een besluit over de vervolgstappen. Hiervan worden ouders en leerkracht binnen een week na het gesprek schriftelijk op de hoogte gesteld.

Stap 3: Bij aanhoudend ongewenst gedrag van de leerling kan de directie besluiten tot een time-out van de leerling. Indien er andere verdergaande maatregelen nodig zijn wordt het bevoegd gezag tijdig geïnformeerd.

Stap 4: Wanneer ook hierna het ongewenste gedrag aanhoudt, zal de directeur het bevoegd gezag verzoeken tot schorsing of verwijdering over te gaan zoals opgenomen in het protocol time-out, schorsing, verwijdering.

Meer informatie over (cyber)pesten is onder andere te vinden in het boek Mijn leerling online van Justine Pardoën & Remco Pijpers. Of kijk op de volgende sites:

www.pestweb.nl

www.pesten.net

www.posicom.nl

www.pesten.pagina.nl

www.stopdigitaalpesten.nl

www.mijnkindonline.nl

Bijlagen

BEGELEIDING PESTER EN GEPESTE EN ADVIEZEN VOOR OUDERS

De leerkracht biedt altijd hulp aan de gepeste leerling en begeleidt de pester, indien nodig in overleg met de schoolcontactpersoon, de ouders en/of externe deskundigen.

BEGELEIDING VAN DE GEPESTE LEERLING

- Vanaf het eerste gesprek met de leerling contact met de ouders: elkaar informeren en overleggen, samenwerken aan oplossingen.
- Medeleven tonen, luisteren en vragen: hoe en door wie wordt er gepest.
- Nagaan hoe de leerling zelf reageert, wat doet hij/zij voor tijdens en na het pesten.
- Het gepeste kind in laten zien waarom een kind pest. Huilen of heel boos worden is vaak een reactie die een pester uitlokt. Je kunt samen met de leerling nagaan hoe je wellicht op een andere manier kunt reageren.
- Sterke kanten van de leerling benadrukken als mogelijk hulp bij het vinden van een oplossing.
- Samen met de leerling nagaan welke oplossing hij/zij zelf wil, en samen komen tot afspraken om eigen gedrag te veranderen.
- Ouders informeren over gemaakte afspraken en indien van toepassing vragen om medewerking.
- Regelmatig controleren/ evalueren van afspraken en leerling belonen (schouderklopje) als hij/zij zich anders/beter opstelt.

BEGELEIDING VAN DE PESTER:

- Vanaf het eerste gesprek met de leerling contact met de ouders: elkaar informeren en overleggen, samenwerken aan oplossingen.
- Gesprek(ken) met de pester, zoeken naar de reden van het ruzie maken/ pesten, inleven in het kind; wat zou de onderliggende behoefte kunnen zijn en de leerling laten inzien wat het effect van zijn/ haar gedrag is op de gepeste.
- De pester in laten zien welke sterke (leuke) kanten hij/zij ook heeft en samen oplossingen zoeken: Hoe kan de leerling anders omgaan met die onderliggende behoefte¹ dus zonder dat hij/ zij anderen stoort. Bijvoorbeeld het kind leren niet direct kwaad te reageren, zich leren beheersen, de 'stop-eerst-nadenken-houding'.
- Ouders informeren over gemaakte afspraken en indien van toepassing vragen om medewerking.
- Regelmatig controleren/ evalueren van afspraken en leerling belonen (schouderklopje) als hij/zij zich anders/beter opstelt.
- Het met de leerling bespreken van en helpen bij het toepassen van gekozen oplossingen in andere ook niet schoolse situatie (verantwoordelijkheid nemen voor eigen gedrag). Indien noodzakelijk inschakelen van externe hulp. Bijvoorbeeld pedagogische hulpverlening, jeugdgezondheidszorg, huisarts, GGD.

¹ Uit het boek WinWin, dr. Spencer Kagan dr. P. Kyle, Basalt 2005

Positie waarin de leerling zich bevindt	Onderliggende behoefte (zo zou je graag willen dat het was.....)
Aandacht zoeken	Voelen dat anderen om je geven
Falen vermijden	Je succesvol voelen
Boos zijn	Ongenoegen uitdrukken
Controle willen	Voelen dat je mensen en dingen kunt beïnvloeden
Energiek zijn	Bewegen, aanraken, expressief zijn
Verveeld zijn	Gemotiveerd zijn, interessante stimuli hebben
Onwetend zijn	Weten hoe je op een verantwoordelijke manier met anderen om moet gaan

MOGELIJKE ADVIEZEN AAN OUDERS

Ouders van gepeste kinderen:

- a) Houd de communicatie met uw kind open, blijf in gesprek met uw kind.
- b) Als pesten niet op school gebeurt, maar op straat, probeert u contact op te nemen met de ouders van de pester(s) om het probleem bespreekbaar te maken.
- c) Pesten op school kunt u het beste direct met de leerkracht bespreken.
- d) Door positieve stimulering en zgn. schouderklopjes kan het zelfrespect vergroot worden of weer terug komen.
- e) Stimuleer uw kind tot het beoefenen van een sport.
- f) Steun uw kind in het idee dat er een einde aan het pesten komt.

Ouders van pesters:

- a) Neem het probleem van uw kind serieus.
- b) Raak niet in paniek: elk kind loopt kans pester te worden.
- c) Probeer achter de mogelijke oorzaak te komen.
- d) Maak uw kind gevoelig voor wat het anderen aandoet.
- e) Besteed extra aandacht aan uw kind.
- f) Stimuleer uw kind tot het beoefenen van een sport.
- g) Corrigeer ongewenst gedrag en benoem het goede gedrag van uw kind.
- h) Maak uw kind duidelijk dat u achter de beslissing van school staat.

Alle andere ouders:

- a) Neem de ouders van het gepeste kind serieus.
- b) Stimuleer uw kind om op een goede manier met andere kinderen om te gaan.
- c) Corrigeer uw kind bij ongewenst gedrag en benoem goed gedrag.
- d) Geef zelf het goede voorbeeld.
- e) Leer uw kind voor anderen op te komen.
- f) Leer uw kind voor zichzelf op te komen.

